

10. Πολιτική Οικονομία από τον Νικόδημο

1. Από την κλασική αρχαιότητα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη στην Αθήνα, του Κικέρωνα και του Ουλπιανού στη Ρώμη, και η Πολιτική και η Οικονομία ποτέ δεν ήταν αποσπασμένες από την Ηθική, που με τη σειρά της αποτελούσε άρρηκτο μέρος της Φιλοσοφίας. Ήταν το ίδιο στον Μεσαίωνα και στην Αναγέννηση, μέχρι και το τέλος του 19ου αιώνα με τον τελευταίο ίσως κλασικό, τον Alfred Marshall στο Κέιμπριτζ της Βρετανίας. Η Οικονομολογία (ή Οικονομικά) χωρίς Ηθική ξεκίνησε μετά τις ριζικές, απότομες αλλαγές που ακολούθησαν τον πρώτο πανευρωπαϊκό πόλεμο 1914-18 και το μεγάλο κραχ του 1929 με τις μελέτες του Beveridge, του Keynes και άλλων. Ο Ν. Καζάνας εξετάζει την πολύ χειρότερη αλλαγή, και μάλιστα διαστρέβλωση, της ΠΟας στις ΗΠΑ στο βιβλιαράκι του *Κοινωνία δίχως Φόρους* Αθήνα 1996, Ελληνικά Γράμματα (σ 79-89).

Η Οικονομολογία εδραιώθηκε ως “επιστήμη” στα πανεπιστήμια μετά τον παγκόσμιο πόλεμο 1939-45 αν και το πτυχίο PPE (Philosophy Politics and Economics) διατηρήθηκε μέχρι τη δεκαετία του 1960 στην Οξφόρδη. Αλλά η ζημιά είχε γίνει προ πολλού: η Ηθική είχε εξοβελιστεί στα σκονισμένα ράφια βιβλιοθηκών και, όπως είδαμε στο προηγούμενο φύλλο 9, *Ο Θάνατος της Οικονομολογίας*, πολλές θεμελιώδεις απόψεις της οικονομίας, π.χ. οι αυξομειώσεις των τιμών της γης, χωριστά από κτίσματα, καλλιέργειες ή ορυχεία, παραγκωνίζονταν ποικιλοτρόπως. Η σημασία αυτών των αυξομειώσεων παραγνωρίζονται σχεδόν καθολικά στις εκτιμήσεις και προβλέψεις των οικονομολόγων.

Λόγω αυτής της άγνοιας που συνίσταται ακριβώς σε αυτές τις παραλείψεις, η Οικονομολογία επαναληπτικά αποδεικνύεται να είναι μια σαπουνόφουσκα σαχλαμάρας και όχι Επιστήμη. Αν επρόκειτο για αληθινή επιστήμη, οι καθηγητές και όλοι αυτοί οι χρυσοπληρωμένοι αναλυτές και σύμβουλοι στα διάφορα Ινστιτούτα και think-tanks θα μπορούσαν να προβλέψουν τις υφέσεις που κατά διαστήματα μαστίζουν τα Κράτη.

2. Ας εξετάσουμε μια απλή αναλογία.

Συχνά συμβαίνει ένας άνθρωπος να νιώθει έντονο πόνο στο μπράτσο ή στο πόδι. Ο γιατρός βρίσκει πως το μπράτσο ή το πόδι δεν έχουν καμιά πάθηση και πως ο πόνος είναι μια μεταβίβαση, μια αντανάκλαση από μια δυσλειτουργία ή πάθηση ενός νεύρου στη σπονδυλική στήλη.

Ομοίως στον οικονομικό οργανισμό της Πολιτείας εμφανίζονται ποικίλες δυσλειτουργίες (=πόννοι), όπως υπερπαραγωγή, έλλειψη ανταγωνιστικότητας ή ρευστότητας, αύξηση τιμών, ανεργία, διευρυνόμενο υπερτροφικό δημόσιο και αυξανόμενες δαπάνες και παρόμοια. Οι αναλυτές και σύμβουλοι προτείνουν μέτρα θεραπείας και οι πολιτικοί τα εφαρμόζουν. Κάποτε αυτά τα μέτρα δεν έχουν σοβαρή επίδραση, μπορεί μάλιστα να επιδεινώνουν την κατάσταση, και η οικονομία να βυθίζεται σε ύφεση. Άλλοτε φέρνουν άμεση ανακούφιση και η

κυβέρνηση κομπάζει· αλλά η επιτυχία είναι μικρής διάρκειας, η δυσλειτουργία επανέρχεται και σύντομα οδηγεί σε ύφεση.

Είναι γνωστό πως η οικονομία κάθε χώρας περνά περιοδικά σε ύφεση και μετά ανάκαμψη και άνθιση. Κάθε κυβέρνηση το γνωρίζει αλλά δεν μπορεί να προβλέψει την επικείμενη ύφεση ούτε να τη σταματήσει – παρά τα πολλά και ποικίλα μέτρα που εφαρμόζονται σε διαφορετικές χώρες, σε διαφορετικές περιόδους – με την αυξομείωση επιτοκίων ή και φόρων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την καθήλωση τιμών και παρόμοια. Γενικά όμως οι κυβερνήσεις και οι σύμβουλοί τους στις μέρες μας πιστεύουν πως η πιο αποτελεσματική θεραπεία είναι η νομισματική πολιτική που επιτρέπει μια μικρή πληθωριστική τάση στην οικονομία.

Όλα αυτά τα μέτρα επιχειρούν να θεραπεύσουν τα συμπτώματα του πόνου μόνο, που εμφανίζονται, για να συνεχίσουμε την αναλογία μας, στο μπράτσο ή/και στο πόδι, ενώ η πάθηση που τα προκαλεί είναι στο νεύρο της σπονδυλικής στήλης.

Η πραγματική αιτία είναι βαθύτερη: είναι η στέρηση της μεγάλης μάζας δισεκατομμυρίων ανθρώπων από ελεύθερη πρόσβαση στη γη η οποία έχει περιέλθει στην ιδιοκτησία ολίγων. Οι ολίγοι αυτοί τώρα απαιτούν ένα συχνά μεγάλο μέρος του προϊόντος της εργασίας των ακτημόνων για να τους επιτρέψουν πρόσβαση στη γη και χρήση της.

Αυτή η αιτία όμως αγνοείται θεληματικά.

Όπως υποδείχθηκε στο προηγούμενο φύλλο της 24/1/2012, 9 : *Ο θάνατος της Οικονομολογίας* (§6), “Αναλυτές, οικονομολόγοι και πολιτικοί αγνοούν τον ρόλο της γης ή «χωροταξικής οικονομίας», όπως την ονομάζουν μερικοί ακαδημαϊκοί. Όσο γίνεται αυτό και οι αυξομειώσεις των τιμών γεωτεμαχίων (και κατοικιών) σπρώχνονται κάτω από το χαλί που ονομάζουν «τοπικό φαινόμενο», οι φυσικοί νόμοι της Οικονομολογίας θα μένουν ελλιπείς και τα αίτια κρίσεων θα αγνοούνται. Έγραψε ο καθηγητής M. Blaug για τα χωροταξικά φαινόμενα που σχετίζονται με αυξομειώσεις των τιμών γης και επηρεάζουν την οικονομία : « Παραδόξω , τέτοια προβλήματα παραγνωρίστηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά μετά τον 19ο αιώνα ... Αυτό είναι μεγάλο αίνιγμα στην ιστορία της οικονομικής σκέψης: τι έχει το ζήτημα της χωροταξικής οικονομίας ώστε να παραγκωνίζεται στην ορθόδοξη ακαδημαϊκή Οικονομολογία;» (σ 596 *Economic Theory in Retrospect* 1997 Cambridge). ”

Το ολιγοπώλιο της γης δεν είναι ίσως προφανές στην Ελλάδα ή σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης, αλλά είναι καταφανέστατο στις ΗΠΑ. Εκεί, το 3% μονάχα των Αμερικανών έχει στην ιδιοκτησία του το 95% των **μη-κρατικών** γαιών και ακόμη μεγαλύτερη συγκέντρωση σε ολιγοπώλια έχει η ιδιοκτησία πετρελαίου, αερίου, σιδήρου και άλλων πρώτων υλών. Ένας άνθρωπος μόνος του, ο Ted Turner, εξουσιάζει δύο εκατομμύρια εκτάρια (=8εκμ στρέμματα) γης. Σε πολλές πόλεις λίγες οικογένειες μόνο έχουν στην ιδιοκτησία τους όλες τις κεντρικές τοποθεσίες (W. Rybeck 2001, *Re-solving the Economic Puzzle* Λονδίνο, Shephard-Walwyn, σ.4).

3. Ας υποθέσουμε πως σε μια εξέλιξη επιστημονικής φαντασίας κάποιος ελέγχει όλη την ατμόσφαιρα του πλανήτη και, φυσικά, όλο τον αέρα. Θα

μπορούσε τότε να απαιτεί πληρωμή από τους υπόλοιπους ανθρώπους για τη χρήση του αέρα καθώς αναπνέουν.

Αυτό θα μας φαινόταν εξωφρενικό. Και όλοι θα χρησιμοποιούσαμε την ίδια συλλογιστική και τα ίδια επιχειρήματα. Δηλαδή, ο αέρας δεν είναι προϊόν της ανθρώπινης εργασίας, δίνεται δωρεάν από το σύμπαν ή τον πλανήτη σε όλους και κανείς δεν δικαιούται να τον έχει στην ιδιοκτησία του και να τον στερεί από τους άλλους ανθρώπους, που τον έχουν ανάγκη για να ζούνε.

Η πρόσβαση στον χώρο και χρήση της γης είναι μια εξίσου φυσική αναγκαιότητα για κάθε άνθρωπο. Καμιά χώρα όμως δεν διασφαλίζει αυτό το φυσικό δικαίωμα για όλους τους πολίτες της.

Μπορεί πολλοί να παρουσιάσουν νόμιμους τίτλους για την ιδιοκτησία τους που πάνε πίσω 100 ή 200 χρόνια. Μπορεί να έχουν επενδύσει πολλά χρήματα. Αλλά ισχυρισμοί και διεκδικήσεις τέτοιου είδους προσκρούουν στο βασικό δικαίωμα και στην απόλυτη ανάγκη των ανθρώπων για πρόσβαση στην επιφάνεια της γης (όπου υπάρχει και ο απαραίτητος αέρας) κι έτσι πρέπει να απορριφθούν.

4. Ας θυμηθούμε τώρα την κατάσταση δουλείας που επικρατούσε μέχρι και τον 19ο αιώνα. Αυτή καταργήθηκε στη Βρετανική Αυτοκρατορία το 1833 και στις ΗΠΑ το 1866 μετά τον Εμφύλιο. Και τότε, οι συνήγοροι της δουλείας παρουσίαζαν παρόμοια επιχειρήματα.

Ας φανταστούμε για λίγο πως η σκλαβιά εξακολουθεί να υπάρχει και σήμερα ως αποδεκτός θεσμός. Πώς θα τον αντιμετώπιζαν οι επιστήμονες οικονομολόγοι και κοινωνιολόγοι μας;

Θα επινοούσαν περίπλοκα μοντέλα στους υπολογιστές τους που θα έδειχναν τις συνέπειες της διεύρυνσης ή του περιορισμού του θεσμού. Θα έκαναν πίνακες, σχέδια, αναλύσεις και γραφήματα που θα έδειχναν με ποιους τρόπους διαφορετικές πολιτικές επιλογές θα επηρέαζαν τους δούλους, τους δουλοκτήτες και όσους δεν ήταν ούτε δούλοι ούτε δουλοκτήτες. Θα καταμετρούσαν, ή θα εικόνιζαν με διαγράμματα και γραφικές παραστάσεις την επίδραση που αυξομειώσεις στον αριθμό ή στην τιμή των σκλάβων θα είχαν στη γεωργία, κτηνοτροφία και εξόρυξη και σε διαφορετικά είδη βιομηχανίας. Θα τόνιζαν την αναγκαιότητα του θεσμού στο σύστημα ελεύθερης οικονομίας και τη συμβολή του στο εξαιρετικά χαμηλό κόστος παραγωγής. Και άλλα πολλά και ποικίλα. Και όλες αυτές οι μελέτες θα είχαν τις απαραίτητες μαθηματικές διατυπώσεις με όλα τα αναγκαία περιθώρια λάθους. Συγχρόνως θα αποκάλυπταν πως η δουλεία είναι συνδεδεμένη με άλλες προβληματικές απόψεις την παραγωγής και θα χρειάζονταν περισσότερα κονδύλια για πρόσθετες έρευνες.

Όπως όμως καταλαβαίνουμε, το βασικό ερώτημα εδώ είναι πολύ διαφορετικό. Όλοι οι σχεδιασμοί, όλες οι μελέτες, όλα τα επιχειρήματα, δείχνουν να μην έχουν καμιά ουσιαστική σημασία καθώς προσκρούουν στο θεμελιακό ερώτημα: –

Είναι ορθό και δίκαιο οι άνθρωποι να σκλαβώνουν τους συνανθρώπους τους;

Το ηθικό θέμα που εγείρεται με το ερώτημα υπερισχύει όλων των πολιτικο-οικονομικών επιχειρημάτων και απόψεων. Και αυτό επεκράτησε στον 19ο

αιώνα – έστω κι αν στις ΗΠΑ πυροδότησε τον Εμφύλιο μεταξύ Βόρειων και Νότιων.

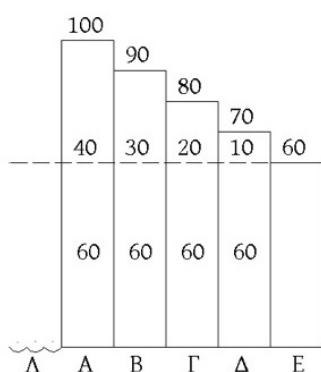
Η απάντηση που δόθηκε ήταν ένα βροντερό «Όχι!»

5. Πέρασαν χιλιάδες χρόνια έτσι που οι ανθρώπινοι νόμοι, εκεί στο τέλος του Εμφυλίου στις ΗΠΑ, να αναγνωρίσουν οριστικά τις πολιτικές ελευθερίες του ατόμου και να καταργήσουν τη δουλεία. Θα περνούσαν μερικές δεκαετίες ακόμα ωστόσο αναγνωριστεί και το δικαίωμα-καθήκον των γυναικών να μπορούν να ψηφίζουν.

Παρότι δεν το βλέπω να γίνεται, ας ελπίσουμε πως δεν θα πάρει τόσο χρόνο ώστε να αναγνωριστεί και το δικαίωμα-καθήκον ο εργαζόμενος να λαμβάνει την πλήρη φυσική αμοιβή της εργασίας του που είναι το 'ιδιωτικό μερίδιο' του τελικού προϊόντος της παραγωγής και η Πολιτεία να λαμβάνει το δικό της εισόδημα που είναι το 'δημόσιο μερίδιο' και οφείλεται στην ύπαρξη και ανάπτυξή της.

Ο διαχωρισμός μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου μεριδίου (ή προϊόντος) είναι η πεμπουσία της διδασκαλίας της Πολιτικής Οικονομίας και η αρχή Δικαιοσύνης σε οποιαδήποτε Πολιτεία. Αυτόν τον διαχωρισμό τον έκαναν ορισμένοι κλασικοί όπως ο A. Marshall και σύγχρονοι όπως ο R. Burgess.

6. Το ακόλουθο διάγραμμα εικονίζει απλουστευμένα μια μικρή γεωργική κοινότητα με, ας πούμε, 50 ισομεγέθη κτήματα όπου χρησιμοποιείται ίση εργασία (ένας αγρότης 10 ώρες τη μέρα) και ίσο κεφάλαιο (εργαλεία, ζωντανά, σπόροι καλαμπόκι). Η κοινότητα βρίσκεται στη μια μεριά ενός ποταμού. Κάθε στήλη αντιπροσωπεύει μια ζώνη από 10 κτήματα. Οι αριθμοί είναι μονάδες παραγωγής, ας πούμε 60 ως 100 κιλά, ή 60 ως 100 χιλιάδες δολάρια/ευρώ, τον χρόνο.

Διαγρ. 1

Ένας γεωργός μόνος του μάλλον δεν θα μπορούσε να έχει παραγωγή 100, ούτε καν 60. Ένα μικρό έστω μέρος οφείλεται σε κάποια συνεργασία μεταξύ τους – όπως πχ στο σκάψιμο αυλακιών για άρδευση, στη μετακίνηση ενός βράχου ή στη μεταφορά υλικών. Όσο μικρή κι αν είναι, η συνεργασία, που θα παρουσιαστεί και στην εξειδίκευση και στη συνακόλουθη ανταλλαγή προϊόντων, παίζει σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη οποιασδήποτε κοινότητας.

Αν δεν υπήρχε η κοινότητα δεν θα υπήρχε πλεόνασμα. Αν οι γεωργοί στη

ζώνη Ε άλλαζαν θέση με τους γεωργούς στην Α και εφόσον εργάζονταν πάντα εξίσου σε ώρες και δεξιότητα, οι Ε θα είχαν τώρα 100 και οι Α 60. Σαφώς η διαφορά 40 δεν οφείλεται στην εργασία των αγροτών αλλά στην ευφορία των εδαφών και στην τοποθεσία τους, δηλαδή στη γειτνίασή τους με το στο ποτάμι. Η γειτνίαση εξασφαλίζει μεγαλύτερη ευκολία στην άρδευση και

γονιμότητα εδάφους, επομένως μεγαλύτερη απόδοση με την ίδια εργασία. **Εξασφαλίζει επίσης μέσω πλοιαρίων σύνδεση με άλλα κέντρα παραγωγής και αγορές για προμήθεια αναγκαίων υλικών και για πώληση των προϊόντων τους.**

Η γραμμή 60 διαχωρίζει το «ιδιωτικό μερίδιο» που είναι 60 και το δημόσιο που είναι τα πλεονάσματα 10, 20, 30 και 40.

Ξανακοιτώντας το διάγραμμα, ας υποθέσουμε πως στη θέση του ποταμού έχουμε λιμάνι-πρωτεύουσα και αντί για κτήματα έχουμε 5 βιομηχανίες αυτοκινήτων (ή επίπλων ή κλωστοϋφαντουργίας κλπ). Πάλι έχουμε ίδια εργασία και ίδιο κεφάλαιο στα 5 εργοστάσια. Η μόνη διαφορά είναι πως το εργοστάσιο Α είναι πιο κοντά στο λιμάνι-πρωτεύουσα και το Ε μακρύτερα από όλα.

Η γειτνίαση τώρα δίνει πλεονεκτήματα άλλου είδους. Όντας πιο κοντά το Α έχει λιγότερα έξοδα μεταφοράς πρώτων υλών (μέταλλα, ξυλεία, κλωστές κπ), γρηγορότερη εξυπηρέτηση από ειδικούς για μηχανικές δυσλειτουργίες, ευκολότερη πρόσβαση εργαζομένων, καλύτερη σύνδεση με τις αγορές και υπηρεσίες της πρωτεύουσας και παρόμοια.

Τώρα στο παράδειγμά μας φαίνεται πιο καθαρά γιατί το μέγεθος 60 θεωρείται το ιδιωτικό μερίδιο και τα πλεονάσματα 10, 20, 30 και 40 είναι το δημόσιο. Σε κάθε περίπτωση το πλεόνασμα οφείλεται στα πλεονεκτήματα που απολαμβάνει η συγκεκριμένη τοποθεσία χάρη στη γειτνίασή της στις διευκολύνσεις και υπηρεσίες του λιμανιού, της πρωτεύουσας και της ευρύτερης κοινότητας.

Το ίδιο ισχύει για μια πλήρως αναπτυγμένη σύγχρονη οικονομία. Όπως οι πιο εύφορες πεδιάδες είναι πιο παραγωγικές στη γεωργία, έτσι και οι πιο κεντρικές τοποθεσίες είναι πιο αποδοτικές. Γι αυτό τις επιθυμούν όλοι και γι αυτό οι τιμές τους στο κέντρο οποιασδήποτε πόλης αυξάνονται ραγδαία – μέχρι την επόμενη ύφεση.

7. Αφού αυτό το πλεόνασμα δημιουργείται χάρη στην ύπαρξη της ίδιας της κοινότητας και Πολιτείας, τότε αυτό πρέπει να επιστρέφεται στην Πολιτεία και το ιδιωτικό μερίδιο να μένει ως αμοιβή της εργασίας.

Αυτό δεν είναι ακριβώς φορολογία. Είναι η αμοιβή του Δημοσίου για την συνεισφορά του μέσω υπηρεσιών και υποδομών στην παραγωγή, ή ευρύτερα η αμοιβή της κοινωνίας χωρίς την οποία το πλεόνασμα δεν θα υπήρχε: όπως αναφέραμε στο §5 είναι η εισπραξη του δημόσιου μεριδίου της παραγωγής. Είναι γνωστό επίσης ως LVT δηλαδή Land Value Taxation ‘φορολόγηση αξιών γαιών’. Στα ελληνικά αποδίδεται ως Γεωφορολόγηση (βλ Ν. Καζάνας *Κοινωνία δίχως Φόρους* Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1996). Είναι, όπως είπαμε, η αμοιβή του Δημοσίου ή της κοινωνίας, αλλά μπορεί να θεωρείται ως ένας απλός φόρος που θα αντικαταστήσει πολλούς άλλους και, αντί να αποθαρρύνει την παραγωγική πρωτοβουλία και προσπάθεια θα την προάγει δυναμικά.

Είναι δικαίωμα-καθήκον της Πολιτείας να **μαζεύει** αυτό το δημόσιο μερίδιο της παραγωγής μέσω γεωφορολόγησης, που είναι η εισπραξη του **πλεονάσματος** (§5). Έρχεται δεύτερο μετά το πρώτο όπου προστατεύει τα δικαιώματα των πολιτών και το φυσικό περιβάλλον στη λίστα που κάναμε στο §9 του φύλλου *Αρχές Διακυβέρνησης, 5: Μερικές Έννοιες* (17/12/11). Δεν

δικαιούται να εισπράττει περισσότερα, εκτός από έκτακτες συνθήκες, και φυσικά, ούτε να ξοδεύει περισσότερα, πάλι εκτός από έκτακτες συνθήκες.

Το όλο θέμα είναι αληθινά απλό αλλά χρειάζεται μεθοδική προσέγγιση και λεπτομερή ανάλυση. Θα το αναπτύξουμε στα επόμενα φύλλα.